

Znanstveni skup uz 40. obljetnicu časopisa *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*

Znanstveni skup *Hrvatska filozofska baština* prigodom 40. obljetnice časopisa *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, Zagreb, Institut za filozofiju, 12–14. lipnja 2014.

Ivica Martinović, Željka Metesi Deronjić i / and Ivana Skuhala Karasman (ur. / eds), *Hrvatska filozofska baština: Znanstveni skup prigodom 40. obljetnice časopisa Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine / The Croatian Philosophical Heritage: The symposium on the Occasion of the 40th Anniversary of the Journal Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* (Zagreb: Institut za filozofiju, 2014), 94 pp.

U organizaciji Instituta za filozofiju održan je od 12. do 14. lipnja 2014. znanstveni skup prigodom 40. obljetnice redovitog izlaza časopisa *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*. Smisao ovog znanstvenog skupa bio je »dati nove poticaje istraživanju hrvatske filozofske baštine.«¹

Pozdravne govore održali su ravnatelj Instituta Filip Grgić te glavni i odgovorni urednik časopisa Ivica Martinović. U okviru skupa održano je 31 predavanje, a sudjelovala su 33 izlagača.

Izlaganja predavača na skupu bila su tematski podijeljena u devet cjelina: »Franjo Marković«, »Filozofska misao u Hrvatskoj tijekom prve polovice 20. stoljeća«, »Dvije dimenzije *Priloga za istraživanje hrvatske filozofske baštine*«, »Hrvatski filozofi latinisti«, »Filozofsko-teološka misao hrvatskih protestanata 16. stoljeća«, »Hrvatska filozofija na prijelazu stoljeća«, »Recepcija filozofskih klasika u Hrvatskoj«, »Frane Petrić« i »Hrvatska filozofija nakon 1945.«²

Sjednica o Franji Markoviću

Prva sjednica znanstvenog skupa bila je posvećena Franji Markoviću (1845–1914), prvom profesoru filozofije na Sveučilištu u Zagrebu nakon obnove njegova rada 1874. godine, radi obilježavanja 100. obljetnice njegove smrti.

¹ »Poziv na znanstveni skup *Hrvatska filozofska baština*«, pp. 9–10, na p. 9; »Invitation to the Symposium *Croatian Philosophical Heritage*«, pp. 11–12, na p. 11.

² »*Hrvatska filozofska baština: Program / The Croatian Philosophical Heritage: Programme*«, pp. 13–21.

Nakon uvodnih riječi prvo je izlaganje održao Dubravko Jelčić s temom »Armin Pavić, Franjo Marković i Gundulićev *Osman*« u kojem je obradio polemiku koju je Armin Pavić pokrenuo svojim člankom »Kako se izgubilo 14. i 15. pjevanje Gundulićeva 'Osmana'«. Suprotstavljajući se Pavićevoj tezi, polemiku je pokrenuo Franjo Marković i ona se s vremenom širila na druge sudionike, od kojih je većina pristala uz Markovićevu tezu. Prema Jelčićevoj ocjeni to je bila »prva znanstveno postavljena polemika u povijesti hrvatske književnosti«.³

Sjednica je nastavljena izlaganjem Damira Barbarića na temu »Uz Markovićevu estetiku glazbe«. On je svojim izlaganjem propitao ustaljeni sud o »formalizmu« Markovićeve estetike, a posebno estetike glazbe. Usporedio je Markovićeve stavove sa stavovima Roberta Zimmermanna i analizirao Markovićev odnos spram Herberta da bi preciznije i uravnoteženije opisao temeljnu Markovićevu estetsku poziciju.

Bojan Marotti govorio je »O hrvatskim prijevodima Aristotelova određaja tragedije«, tj. o Aristotelovoj definiciji tragedije u nizu hrvatskih prijevoda. Marotti je proučio sve hrvatske prijevode: Pavićev (1869), dva Kuzmićeva (1902. i 1912), Markovićev (iz *Razvoja i sustava obćenite estetike*, 1903), Bazalin (iz I. sveska *Povijesti filozofije*, 1906), Šancov (iz I. sveska *Povijesti filozofije*, 1942), Šamšalovićev (iz hrvatskoga prijevoda Lessingove *Hamburške dramaturgije*, 1950), dva Dukatova (1978. i 1983) i Švacovljevi (iz *Antičke dramaturgije*, 2014), a uz njih i srpski Đurićev (1966), jer je u određenim razdobljima imao znatna utjecaja i u Hrvatskoj. Pri tome je Marotti razmatrao kako odabir hrvatskih otpovjednica pri prijenosu pojedinih pojmova iz grčkoga u hrvatski, tako i cjelinu stavka, jer jedno i drugo, odabrane prevedenice i sam »ustroj« hrvatske rečenice, redovito upućuju i na (prevoditeljevo) poimanje Aristotelova shvaćanja tragedije, a nerijetko i na razumijevanje Aristotelove filozofije umjetnosti u cjelini.

Iva Šokičić održala je izlaganje »Rukopis *Pedagogike* Franje Markovića«, u kojem je prikazala dosad neobjavljen i malo poznat rukopis Markovićevih predavanja, pohranjen u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Markovićeva pedagoškijska teorija, tvrdi Šokičić, »arhaična je i konzervativna, metode koje on zagovara gotovo neprihvatljive, no potrebno ih je promatrati u kontekstu jednog sasvim drugog vremena i kulture«.⁴ Autorica je uz to rasvijetlila Markovićevu filozofsku orijentaciju i raznolike utjecaje koje je prihvatio iz europske tradicije, no i narodni duh ovih prostora koji je njegovao.

³ »Hrvatska filozofska baština: Sažetci izlaganja / *The Croatian Philosophical Heritage: Paper abstracts*«, pp. 23–84, na p. 44.

⁴ »Sažetci izlaganja / *Paper abstracts*«, p. 73

Ivan Peklić zbog zdravstvenih razloga nije održao svoje izlaganje najavljeno u programu pod naslovom »Markovićevo poimanje tragičnog na primjeru Bogovićeve drame *Stjepan, posljednji kralj bosanski*«.

Sjednice o filozofskoj misli u Hrvatskoj tijekom prve polovice 20. stoljeća

Sljedeće dvije sjednice bile su posvećene »filozofskoj misli u Hrvatskoj tijekom prve polovice 20. stoljeća«. U izlaganju »Filozofija u Hrvatskoj prve polovice 20. stoljeća« Pavo Barišić je u sintetičkom prikazu hrvatske filozofije u prvoj polovici 20. stoljeća naglasak stavio na dva tematska bloka: akademsku filozofiju i neoskolastičku orijentaciju. U okviru prve tematske cjeline prikazao je opus Alberta Bazale, Stjepana Matičevića, Vladimira Dvornikovića, Alberta Halera, Marijana Tkalčića, Julija Mankanca, Pavla Vuk-Pavlovića i Stjepana Patakija, a u okviru neoskolastičke orijentacije i njoj srodnih orijentacija kršćanske inspiracije izdvojio je filozofski rad Urbana Taliže, Frana Barca, Karla Eterovića, Stjepana Zimmermanna, Andrije Živkovića, Stjepana Bakšića, Hijacinta Boškovića, Vilima Keilbacha, Franje Šanca i Karla Balića.

U izlaganju »Kritika totalitarizama u časopisu *Hrvatska prosvjeta* (1914–1940)« Vladimir Lončarević izložio je kako je taj književni časopis, koji je okupljao katoličku inteligenciju, početkom dvadesetih godina počeo intenzivnije pratiti međunarodnu politiku, a od 1934. redovito pisati o nacionalsocijalizmu. Prvi članak na tu temu bio je »Nacionalsocijalizam« iz pera Konstantina Rimarića Volinskog.⁵ Sljedećih godina vodeću su riječ u ocjeni totalitarizama preuzeli dr. Marije Matulić i dr. Emilio Pallua. Tijekom 1936. i 1937. Matulić je objavio više političkih članaka o ideologiji nacionalsocijalizma i fašizma, a Pallua između 1937. i 1940. nekoliko članaka o 'njemačkom pitanju'. Time je Lončarević istaknuo tri intelektualca koji su nacionalsocijalizam podvrgli kritici s pozicija kršćanskog humanizma.

Prva sjednica o filozofiji u Hrvatskoj do 1950. zaključena je izlaganjem Ivice Zvonara i Kristine Polak Bobić pod naslovom »Bibliografija filozofskih članaka u časopisu *Bulletin JAZU / HAZU* (1914–1945)«. U toj serijskoj publikaciji, koja je u određenim razdobljima mijenjala naslov, objavljivani su na stranim jezicima (uglavnom na njemačkom, francuskom i engleskom) u skraćenu obliku članci koji su prvotno bili tiskani ponajviše u časopisu *Rad JAZU*, ali i u nekim drugim Akademijinim serijama. Cilj *Bulletina* bio je da radovi vrsnih hrvatskih znanstvenika postanu vidljivi i dostupni međunarodnim

⁵ »Sažetci izlaganja / Paper abstracts«, p. 49.

znanstvenim krugovima. Na temelju svoga istraživanja autorski par istaknuo je tri važne činjenice koje se odnose na filozofsku produkciju u izdanju Akademije:

1. Na stranicama *Buletina* prikazano je četrdesetak članaka koji obrađuju razne filozofske discipline.
2. U časopisu *Bulletin* objavljeni su izvaci iz rasprava istaknutih hrvatskih filozofa Franje Markovića, Đure Arnolda, Alberta Bazale, Stjepana Zimmermanna i Pavla Vuk-Pavlovića, koji su svojim istupima i djelima svaki na svoj način obilježili epohu u kojoj su živjeli i stvarali.
3. Teme iz hrvatske filozofske baštine našle su svoje mjesto na stranicama časopisa *Bulletin*, u kojem se ponajviše pisalo o Ruđeru Boškoviću, ali i o Jurju Dragišiću, Marku Antunu de Dominisu, Marinu Getaldiću, Matiji Frkiću, Ivanu Bartulu Ribareviću i Franji Markoviću.⁶

Skup je nastavljen izlaganjem »Bazalin filozofski potret Tomaša G. Masaryka«, u kojem je Marita Brčić Kuljiš obradila Bazalinu studiju »Masaryk – mislilac«, koja je prvotno izložena na svečanoj sjednici Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, prilikom proslave 80. obljetnice života Tomaša G. Masaryka 1930. godine. Ona je posebno obrazložila Bazalina tvrdnja da se »Masaryk mislilac ostvaruje prije svega u politici«.⁷

Maja Nebes izlagala je temu »Pedagogija kao živa filozofija u Alberta Bazale«, povetivši posebnu pozornost Bazalinu promišljanju o ulozi filozofije u odgoju i ostvarivanju ideala ličnosti. Odnos filozofije i pedagogije u Bazalinu mišljenju zaključno je opisala ovim riječima: »Za Alberta Bazalu pedagogije nema bez filozofije, a filozofija mora proširiti svoje djelovanje iz teorijskog u praktično, jer treba biti živa i životna, povezana sa svim aspektima života. Prosvjeta budi duševne snage u čovjeku kako bi on spoznao svoje 'ja' i postao aktivan sudionik života.«⁸

Davor Balić održao je izlaganje »Prosudbe o Maruliću i njegovu opusu u spisima koje je Krleža objavio tijekom života«. Krležine prosudbe o Maruliću mogu se, prema autoru, sagledati iz više različitih perspektiva, a on se u izlaganju usredotočio na Krležine prosudbe o Maruliću objavljene u čak dvanaest spisa od 1926. do 1972. Te tiskane Krležine prosudbe, obrazložio je Balić, stoje »u potpunoj suprotnosti s dosadašnjim prikazima Krležina razumijevanja Marulića i njegovog opusa«.⁹

Zadnje izlaganje prvog dana skupa održala je Dragica Vranjić-Golub s temom »O tezi Tina Ujevića 'Enciklopedije ne počinju gradnju kulture, nego je

⁶ »Sažetci izlaganja / Paper abstracts«, pp. 82–83.

⁷ »Sažetci izlaganja / Paper abstracts«, p. 34.

⁸ »Sažetci izlaganja / Paper abstracts«, p. 63.

⁹ »Sažetci izlaganja / Paper abstracts«, p. 26.

završavaju'«. Pristupajući enciklopedizmu kao filozofskom problemu, založila se za ovo objašnjenje Ujevićeve teze: »duh, stvarajući vječne vrijednosti, ostaje neplodan bez prikupljenih znanja, koja usmjeruju kulturna nastojanja prema određenom enciklopedijskom cilju.«¹⁰ S druge strane, upozorila je na paradoks suvremenog enciklopedizma koji dovodi u pitanje tradicionalne motive enciklopedistike, osobito »vječne vrijednosti« i »prosvjetiteljsku ulogu«.

Sjednica o Prilozima

Drugi dan skupa otvoren je sjednicom o dvjema različitim dimenzijama *Priloga za istraživanje hrvatske filozofske baštine*. Prvo je Erna Banić-Pajnić održala izlaganje »Dosadašnje interpretacije renesansne filozofije u Hrvatskoj i uloga časopisa *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*«. U prvom dijelu izlaganja govorila je o značajkama nekih interpretacija renesansne filozofije objavljenih u Hrvatskoj od Ivana Kukuljevića Sakcinskog do danas. Kao prijelomni trenutak u pristupu i ocjeni renesansne filozofije izdvojila je 1950-e, kada je Vladimir Filipović, pod utjecajem suvremenih istraživanja renesansne filozofije (Kristeller, Cassirer), započeo s modernim načinom povijesnofilozofijskog istraživanja te filozofije, da bi istaknula: »To je najuže povezano s pokretanjem časopisa *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 1975. godine.«¹¹ U drugom dijelu svoga izlaganja Banić-Pajnić analizirala je pristupe koji su u istraživanjima renesansne filozofije došli do izražaja u dosadašnjih trideset i devet godišta toga časopisa.

Potom je Snježana Paušek-Baždar izlagala o temi »Dodiri i promišljanja prirodne filozofije, alkemije i kemije u *Prilozima za istraživanje hrvatske filozofske baštine*«, prikazavši članke koje je sama objavila u časopisu. Za objavu članaka o hrvatskim alkemičarima, istaknula je, bilo je nužno, pored poznavanja povijesti znanosti, poznavati filozofiju i religijske tradicije. Primjerice, liječnik i alkemičar Petar Bono, koji je djelovao u Puli u 14. stoljeću, posegnuo je za sinergijom platonizma i aristotelizma, ali i uveo religijsku komponentu u smislu kršćanskog misterija. Slična je gledišta zastupao i njegov sunarodnjak Daniel Istranin s početka 15. stoljeća, s tom razlikom što je on u svojoj *Poemi o kamenu mudraca* izložio i postupak za pripravu kamena i životnog eliksira. Početkom 16. stoljeća Giulio Camillo Delminio napisao je svoj rukopis o transmutaciji u obzoru novoplatonizma, a alkemičarima je dao imena »filozofi koji se bave prirodnom transmutacijom« ili »pretvoritelji prirodnih stvari«. Krajem 17. stoljeća u Varaždinu je djelovao liječnik Ivan Leopold Payer, sljedbenik Paracelsusa

¹⁰ »Sažetci izlaganja / Paper abstracts«, p. 81.

¹¹ »Sažetci izlaganja / Paper abstracts«, p. 29.

i van Helmonta. Na kraju izlaganja autorica je podsjetila na članak koji je u *Prilozima* objavila u povodu 450. obljetnice rođenja hrvatskog renesansnog mislioca Frane Petrića, a u kojem je upozorila na Petrićevu definiciju »ljepila« (gluten) koje djeluje između čestica tvari kao na prvu naznaku kemijske veze u povijesti.

Sjednice o hrvatskim filozofima latinistima

Ulijedile su dvije sjednice o hrvatskim filozofima latinistima. Aleksandra Golubović održala je izlaganje »Problem sveznanja i slobodne volje u Dragišićevu djelu *Propheticae solutiones*«. Da bi ocijenila stajalište koje je zauzeo znameniti hrvatski renesansni filozof Juraj Dragišić, ona je njegovo rješenje usporedila s najpoznatijim rješenjima ovog problema što su ih ponudili Aristotel, Boetije, Toma Akvinski i De Molina.

Vanja Flegar održala je izlaganje »Juraj Dubrovčanin o magiji« u okviru kojeg je analizirala pismo »De magia« koje je Juraj Dubrovčanin 1623. godine tiskao u Parizu u svom djelu *Epistolarum mathematicarum seu de divinatione libri duo*. Pismo donosi Dubrovčaninovo mišljenje o magijskim stvarima, pri čemu on magiju dijeli na prirodnu, umjetnu i demonsku. Sustavno i detaljno govori o svim ovim vrstama magije te izlaže mišljenja i spoznaje svojih prethodnika, ali i svoje stavove kroz detaljnu raspravu i argumentaciju. Dubrovčaninova tumačenja izlagačica je smjestila u prirodnofilozofski obzor 17. stoljeća.

Mijo Korade održao je izlaganje »Tri hrvatska isusovca i razvoj botanike u 18. stoljeću«, u kojem je prikazao doprinose trojice hrvatskih isusovaca, dvojice profesora filozofije i jednog istraživača misionara. Riječanin Josip Zanchi (1710–1786) prvi je u svom filozofskom udžbeniku *Philosophia mentis et sensuum*, i to u dijelu *Physica particularis*, dao sažet pregled botanike. Varaždinac Franjo Ksaverski Haller (1716–1755), sudionik španjolske ekspedicije za određivanje kolonijalnih granica u Južnoj Americi i jedan od pomoćnika švedskom botaničaru Pehru Loefflingu (1729–1756), u većem je dijelu putovanja sudjelovao u Loefflingovim istraživanjima flore Južne Amerike. Riječanin Augustin Michelazzi (1734–1820), profesor filozofije i fizike u Gorici, objavio je dva prirodoslovna priručnika: o bilju *Compendium regni vegetabilis* te o rudama i mineralima *Compendium regni fossilium*. »To su bili prvi priručnici takve vrste što ih je objavio hrvatski autor«, zaključio je Korade.¹²

Ivica Martinović održao je izlaganje »*Psychologia* u sveučilišnom udžbeniku *Synopsis universae philosophiae* (1771) Stjepana Bašića«, u kojem je prikazao Bašićevu filozofsku raspravu o ljudskoj psihologiji, dopunjenu u

¹² »Sažetci izlaganja / Paper abstracts«, p. 46.

završnom poglavlju jezgrovitim izlaganjem o psihologiji životinja. Posebnu je pozornost posvetio temama uz koje je Dubrovčanin bio spreman preuzimati ili otkloniti stavove istaknutih filozofa: Lockeovu ideju tvari, Wolffovu sentenciju o preegzistenciji duše, Tournemineovo rješenje za odnos duše i tijela, Boerhaaveova gledišta o širenju podražaja živcima, Leibnizovo razumijevanje slobode. U zaključku je Martinović izrekao ovu ocjenu Bašićeve psihologije: »Nakon Josipa Zanchija Dubrovčanin Stjepan Bašić bio je drugi hrvatski filozof koji je u 18. stoljeću obradio psihologiju u svom tiskanom sveučilišnom udžbeniku iz filozofije. Dok je pri izlaganju prirodne filozofije slijedio Boškovićevu teoriju sila, Bašić se u ključnom pitanju psihologije pretežito oslonio na Tourneminea i Boerhaavea. U svojoj se psihologiji suočio sa stajalištima dvojice znamenitih Dubrovčana: složio se s Boškovićem u protivljenju Leibnizovu načelu dostatnoga razloga, a usprotivio se Baglivijevu mehaničkom objašnjenju o širenju podražaja iz vanjskoga svijeta treperenjem podraženoga živca.«¹³

Zadnje izlaganje o filozofima latinistima održao je Marinko Šišak. Pod naslovom »*Valedictoria* (1824) Ljudevita Jelačića i njezino značenje u povijesti hrvatske političke filozofije« prvo je sažeto prikazao djelovanje Ljudevita Jelačića, profesora političko-kameralnih znanosti na Kraljevskoj akademiji znanosti u Zagrebu, na studiju prava, u razdoblju od 1811. do 1824. godine, a zatim analizirao njegovo oproštajno obraćanje studentima nakon što je zbog svojih političkih stavova bio kažnjen i udaljen iz nastave. Šišak je zaključio da je Jelačić u latinskom rukopisu *Valedictoria* izložio temeljne stavove svoje etike i političke filozofije.

Sjednica o filozofsko-teološkoj misli hrvatskih protestanata 16. stoljeća

Prva popodnevna sjednica u petak okupila je izlaganja o filozofsko-teološkoj misli hrvatskih protestanata 16. stoljeća. Ta je tema otvorena izlaganjem Ivana Kordića pod naslovom »Filozofija, teologija i hermeneutika u službi egzistencijalne prakse. Temeljne crte Vlačićeva mišljenja«. U njemu je odlučio promatrati Vlačića »kao vjernika koji uz pomoć filozofije, teologije i hermeneutičkog postupka izlaže svoju vjeru kao ono što je bitno za njegovu egzistencijalnu praksu.«¹⁴ Pritom je pošao od Svetog pisma kao mjesta susreta Boga i čovjeka, a prosljedio prema propitivanju mogućnosti mišljenja i prema razumijevanju postupka koji na najbolji mogući način omogućuje razumijevanje teksta. O Vlačiću je zaključio ovim riječima: »No, za njega sve to nema svrhu

¹³ »Sažetci izlaganja / Paper abstracts«, p. 58.

¹⁴ »Sažetci izlaganja / Paper abstracts«, p. 47.

u samome sebi, nego je samo pretpostavka da se istinski živi i istinski promisli primjerena egzistencijalna praksa koja bi trebala i mogla biti u skladu s onim što čovjek vjeruje i što misli.«¹⁵

Uslijedilo je izlaganje Stanka Jambreka naslovljeno »Središnje teološke teme hrvatskih protestanata prema knjizi *Razgovaranje meju Papistu i jednim Luteran(om)* iz 1555«. U uvodnom dijelu izlaganja on je izložio potankosti o objavljivanju knjige koja slovi kao prva tiskana protestantska knjiga na hrvatskom jeziku, a zatim je analizirao teološko-filozofska pitanja hrvatskih protestanata redosljedom kako su postavljena i obrazložena u knjizi. Kako je knjiga *Razgovaranje meju Papistu i jednim Luteran(om)* priručnik koji tek naznačuje temeljne razlike između rimokatoličke i protestantske teologije, u izlaganju se radi dubljeg sagledavanja postavljenih pitanja oslonio na crkvene dokumente rimokatoličke i luteranske provenijencije te na promišljanja ključnih teologa reformacije, protureformacije i katoličke obnove šesnaestoga stoljeća.

Marin Martinić Jerčić održao je izlaganje »Flaciana (1548–1552) u digitalnim knjižnicama«, u kojem je opisao svoje istraživanje o zastupljenosti djela Matije Vlačića Ilirika u digitalnim knjižnicama dostupnima putem mreže: najprije u općim knjižnicama, kao što su *Google Books* i *Münchener Digitalisierungszentrum* (MDZ), koji djeluje pri Bayerische Staatsbibliothek (BSB), a potom i u specijaliziranim, kao što je *The Philological Museum*. Zbog velikog broja digitaliziranih djela iz Vlačićeva opusa, primjerice *Münchener Digitalisierungszentrum* (MDZ) prikazuje 608 rezultata, istraživanje je ograničio na prvo petogodišnje razdoblje Vlačićeva znanstvenog i književnog stvaralaštva od 1548. do 1552. godine. Najveći broj djela pronašao je u digitalnoj knjižnici *Google Books*, njih čak 52, u *Münchener Digitalisierungszentrum* (MDZ) 31, a u *The Philological Museum* samo tri djela s time da poveznice upućuju na MDZ. Konačan ishod istraživanja pretočio je u detaljan popis pronađenih djela, nakon čega je usporedbom s Pregerovim popisom iz 1861. s ukupno 105 djela u promatranom razdoblju ustanovio da je njih 57 pronađeno u digitalnim knjižnicama. Tom je metodologijom Martinić Jerčić pronašao četiri djela koja se ne nalaze u Pregerovoj bibliografiji.¹⁶

Sjednica o hrvatskoj filozofiji na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće

Sljedeća sjednica bavila se temama iz hrvatske filozofije na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Luka Boršić i Ivana Skuhala Karasman održali su izlaganje »Tko je bila Helene Druskowitz?«, u kojem su izložili intelektualnu biografiju ove, do sada u Hrvatskoj nedovoljno istražene i afirmirane filozofkinje i feministkinje.

¹⁵ »Sažetci izlaganja / Paper abstracts«, p. 47.

¹⁶ »Sažetci izlaganja / Paper abstracts«, p. 55.

Helene Druskowitz (1856–1918), austrijska filozofkinja hrvatskoga porijekla, bila je druga žena s njemačkog govornog područja koja je stekla doktorat iz filozofije, predavala je povijest i književnost na nekoliko sveučilišta te pokrenula više časopisa koji su se bavili tematikom emancipacije žena. Autorski dvojac obradio je i njezine filozofske interese – od Kanta do Nietzschea, da bi se usredotočio na njezino djelo *Pessimistische Kardinalsätze – Der Mann als logische und sittliche Unmöglichkeit* (1905) »u kojem [autorica] opisuje futurističku filozofsku anti-utopiju u kojoj muškarci uništavaju svijet i fantazira o svijetu koji bi procvao ako bi bio nastanjen samo ženama.«¹⁷

Ivan Bekavac Basić pozabavio se temom »Armin Pavić – prvi prevoditelj Aristotelove *Poetike* na hrvatski jezik«. Prvo je proučio popratne Pavićeve tekstove uz prijevod Aristotelove *Poetike*: posvetu biskupu J. J. Strossmayeru, predgovor i uvodnu raspravu da bi mogao što potpunije ocijeniti Pavićevo postignuće. Drugi dio svog izlaganja posvetio je Bekavac Basić problemu razumijevanja i prevođenja Aristotelove *Poetike* sredinom 19. stoljeća u Europi te Pavićevoj poziciji u vezi s uspostavom grčkog teksta u 5. poglavlju *Poetike*, u kojemu se govori o komediji. Nakon toga je autor usporedio Pavićev prijevod s kasnijim hrvatskim prijevodima Aristotelove *Poetike* tijekom 20. stoljeća, Kuzmićevim iz 1912. i Dukatovim iz 1983. te ponovljenim izdanjima tih prijevoda, kao i s raspravama o Aristotelovoj *Poetici* i usputnim zapažanjima iz pera hrvatskih filologa, estetičara i teoretičara književnosti o Pavićevu pristupu hrvatskoj drami u drugoj polovici 19. stoljeća.

Sjednica o recepciji filozofskih klasika u Hrvatskoj

»Recepcija filozofskih klasika u Hrvatskoj« bila je tema posljednje sjednice drugog dana simpozija. Kako je Ivan Čulo bio službeno spriječen održati svoje izlaganje »Recepcija Berdjajeva u Hrvatskoj tijekom 20. stoljeća«, tijekom ove sjednice održano je samo jedno izlaganje. Održao ga je Danijel Njokoš o temi »Recepcija Spinoze u Hrvatskoj tijekom 20. i početkom 21. stoljeća«, u kojem je iznio pregršt podataka o prijevodima Spinozinih djela i o sekundarnoj literaturi o Spinozi tijekom 20. stoljeća, a zaključio ga opisom trendova Spinozine recepcije početkom 21. stoljeća.

Sjednica o Petriću

Treći dan skupa započeo je sjednicom o Frani Petriću. Tu sjednicu otvorila je Elisabeth von Erdmann izlaganjem »Stvaranje svijeta – zajednički projekt

¹⁷ »Sažetci izlaganja / Paper abstracts«, p. 33.

književnosti i filozofije? Doprinos Frane Petrića«, u kojem je pošla od teze: »Stvoritelj svijeta i pjesnik imaju u novoplatonovskoj tradiciji zajednički projekt. Oni stvaraju svijet i pri tome idu istim koracima. Njihova je povezanost tako načelna da poiesis nudi model za stvaranje svijeta.«¹⁸ Prema autoričinu uvidu, iz te novoplatonovske perspektive filozofija može objasniti i stvaranje svijeta i stvaranje stihova, pri čemu se književnost javlja i kao posrednik koji ostaje u blizinu duha – upravo zbog riječi.

Skup je nastavljen izlaganjem »Četiri Petrićeve posvete u *Peripatetičkim raspravama*« koje je održala Mihaela Girardi-Karšulin. Ona je upozorila na to da četiri posvete u *Peripatetičkim raspravama* donose zanimljive podatke o Petriću i *Peripatetičkim raspravama* jer nam:

1. otkrivaju osobe s kojima se Cresanin družio i prijateljevao ili koje je poučavao;
2. nude obavijesti o važnim događajima iz Petrićeva života kao što je boravak na Cipru i povratak u Modenu;
3. napokon sadrže rječite sažetke svezaka koji uključuju genezu i svrhu pisanja *Peripatetičkih rasprava*.

Željka Metesi Deronjić izložila je »Jedno otvoreno pitanje Petrićeve poetike«, u kojem je suprotstavila Petrićeva gledišta iz njegova sustavnoga djela *Della poetica* s gledištima iz njegovih ranijih djela, prvo iz mladenačkog spisa *Discorso della diversità de i furori poetici* (1553), a potom i iz *L'amorosa filosofia* (o. 1577): »Dok se u mladenačkom spisu iz 1553. snažno ističe uloga nebeskih tijela, odnosno muza u pjesničkom stvaranju, u zreлом djelu *Della poetica* (1586–1588) Petrić, iako ne napušta svoja mladenačka gledišta o ulozu zanosā i muza u pjesničkom stvaranju, jasno pokazuje da ide u smjeru postavljanja teze o pjesništvu kao slobodnoj, individualnoj kreativnoj sposobnosti pjesnika.«¹⁹ Autorica je zaključila da Petrić u svom kasnom i najopsežnijem poetičkom djelu bit pjesništva pronalazi u invenciji, izmišljanju i povezivanju opreka kojima se postiže začudno.

U svom izlaganju »Talijanski Petrić u hrvatskim prijevodima« Snježana Husić ponudila je pregled Petrićevih talijanskih djela dostupnih u hrvatskom prijevodu te razmotrila odabrana rješenja koja su koristili hrvatski prevodioci. Na temelju prikupljene građe ona je zaključila da je Petrićev talijanski opus zahvalan predmet traduktološkoga istraživanja zbog raznorodne tematike – u rasponu od utopije i povijesti do retorike i poetike, a zanimljivosti istraživanja doprinosi i to da je svako djelo na hrvatski prenio neki drugi prevodilac. Pri

¹⁸ »Sažetci izlaganja / Paper abstracts«, p. 80.

¹⁹ »Sažetci izlaganja / Paper abstracts«, p. 61.

prevođenju Petrićevih filozofskih tekstova na hrvatski mogu se, istakla je Husić, uočiti dva krupna problema: »krajnje oskudna filozofska i prijevodna tradicija na koju bi se prevodioci mogli osloniti« te zahtjev za uvođenjem ili izmišljanjem filozofskoga nazivlja koje u hrvatskoj tradiciji nikad nije bilo u upotrebi.²⁰

U izlaganju »Prva međunarodna konferencija o Frani Petriću« Lino Veljak usredotočio se na znanstveni skup koji je Institut za filozofiju (tada Odjel za povijest filozofije Centra za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu) od 24. do 26. travnja 1979. organizirao u gradu Cresu da bi obilježio 450. obljetnicu rođenja Frane Petrića. On je na temelju arhivskih istraživanja, analize objavljenih izlaganja u *Prilozima* 5/1–2 (9–10) (1979) i osobnih sjećanja osvijetlio kontekst i značenje međunarodnog skupa koji je okupio izlagače iz Hrvatske, Italije, Njemačke te Bosne i Hercegovine. Veljak je ocijenio da creski simpozij iz 1979. predstavlja prekretnicu u istraživanju Petrićeva djela, ali i hrvatske filozofske renesansne baštine u cijelosti: »polazeći od plodnih istraživanja koja su razvijena u Institutu i dokumentirana u više monografija te u osam dotad objavljenih svezaka *Priloga*, ovaj simpozij, obilježen i izrazitom interdisciplinarnošću pristupa, označava izlazak rada usredotočenoga na istraživanje i vrednovanje nacionalne baštine na međunarodnu scenu, što će među ostalim rezultirati i budućim Danima Frane Petrića, koji će do današnjih dana zadržati (uz promjenljivu glavnu temu) stalnu temu posvećenu ponajprije renesansnoj filozofskoj baštini.«²¹

Sjednica o hrvatskoj filozofiji nakon 1945.

Završna sjednica simpozija bila je posvećena temama iz hrvatske filozofije nakon 1945. godine. U izlaganju »Filozofija Kvirina Vasilja kao 'filozofija života'« Draženko Tomić prikazao je temeljna filozofska usmjerenja franjeva Kvirina Vasilja (Međugorje, 1917. – Chicago, 2006), koji je veći dio svog života proveo u USA i svoja najznačajnija djela objavio u inozemstvu. Pošavši od Vasiljeve definicije filozofije, on je njegovu filozofiju života razmatrao kao »transcendentnu ili opću ontologiju«, kao »osnovnu znanost o biću i bitku utemeljenu na općem iskustvu« sa zadatkom oblikovanja osnovnih spoznaja o bitku i biću (»praisvorne spoznaje«).²² U drugom dijelu izlaganja pozabavio se Tomić antropološkim temama u djelu Kvirina Vasilja, napose finalnošću u čovjekovu djelovanju i dvjema ključnim čovjekovim spoznajama: o postojanju Boga i o besmrtnosti ljudskog duha.

²⁰ »Sažetci izlaganja / Paper abstracts«, p. 41.

²¹ »Sažetci izlaganja / Paper abstracts«, p. 78.

²² »Sažetci izlaganja / Paper abstracts«, p. 75.

Skup je zaključio Matko Sorić izlaganjem na temu »Gajo Petrović između modernizma i postmodernizma«, u kojem je pošao od teze: »Filozofija prakse Gaje Petrovića jedan je oblik modernizma.«²³ Oslonivši se na Petrovićevo djelo u cjelini, a unutar teorijskog okvira koje nude razglabanja Zygmunta Baumana, Alaina Tourainea i Roberta Pippina o modernizmu, on je Petrovićev model povijesti smjestio u širi skup srodnih teorija da bi mogao ocijeniti prednosti, mane i aktualnost Petrovićeve pristupa.

Doprinos skupa

Znanstveni skup *Hrvatska filozofska baština* prigodom 40. obljetnice časopisa *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* obležio je 100. obljetnicu smrti Franje Markovića (1845–1914). Upravo njemu bila je posvećena sjednica kojom je skup otvoren. Uz to je programska knjižica znanstvenog skupa zaključena odlomkom iz Markovićeve rektorskoga govora 19. listopada 1881, a naslovnica samostalnoga izdanja toga govora iz 1882. otisnuta je na zadnjoj korici knjižice. Izabrani Markovićevo odlomak, naslovljen za ovu prigodu »Krasna zadaća«, govori o važnosti istraživanja djela i misli naših filozofskih pisaca:

»Za stvaranje skupne narodne duševne osobnosti naše pridonieti će svoj dielak i misli starih naših filozofijskih pisaca, kada ih proučimo i narodnom životu pripojimo <...>«. ²⁴

Želja je organizatora bila posvetiti jednu sjednicu simpozija filozofsko-teološkoj misli među hrvatskim protestantima u 16. stoljeću. Ta je sjednica održana, donijevši nove rezultate i na interpretativnoj i na infrastrukturnoj razini. Na ostalim sjednicama izložena su istraživanja hrvatske filozofske baštine od Dragišića i Petrića do hrvatske filozofije nakon 1945. godine u zemlji i inozemstvu (Gajo Petrović i Kvirin Vasilj). Jedna je sjednica bila posvećena *Prilozima za istraživanje hrvatske filozofske baštine*.

Programska knjižica znanstvenog skupa, osim odabranog odlomka iz Markovićeve inauguralnog rektorskog govora, hrvatsko-englesko je izdanje koje sadrži: poziv na znanstveni skup, program skupa, sažetke svih izlaganja i adresar izlagača.

Izlagači su iznijeli niz novih rezultata svojih istraživanja koja su direktno ili usko povezana s proučavanjem hrvatske filozofske baštine čije je istraživanje bilo zajedničko obilježje svih izlaganja. Raznolikost tema može nas podsjetiti

²³ »Sažetci izlaganja / Paper abstracts«, p. 70.

²⁴ Franjo Marković, »Krasna zadaća«, odabrao i priredio Ivica Martinović, pp. 91–94, na p. 94.

na kompleksnost izučavanja ovog područja. Smisao skupa u potpunosti je ispunjen: uz izložene nove rezultate provedenih znanstvenih istraživanja otvorena su i mnoga pitanja koja potiču na nova istraživanja.

Vanja Flegar